

Říkám si v duchu, Barborko, něco se muselo stát, cosi se s tebou děje. Lidé se na mě zpytavě dívají, ne jako uličníci ve třídě, kteří se dohodli, že se budou neustále dívat na jedno místo na mém těle nebo oděvu, aby mě znervózнили. Ani ne na prsa, na takové pohledy jsem od všech jedenáctiletých až sedmdesátiletých už zvyklá. Ale třeba na břicho nebo na kolena. Někteří se i nepostřehnutelně zvedají, aby jim nic z dohodnutého objektu náhodou neušlo. To žádný člověk nevydrží, natožpak ženská. Ale se mnou je cosi jiného. I žáci nižších tříd se mi dívají do tváře a do očí. Něco se mnou je. Už snad podesáté v tomto měsíci zaběhnu do šatny v tělocvičně a dívám se na sebe do zrcadla. Nic, stoprocentně nic. Zelenkavou linku na víčkách si nejen nedokážu udělat líp, ale nemůže být ani přesnější, řasy ani obočí jsem nikde nepřetáhla, tekutý pudr mám rozetřený rovnoměrně... Jen snad nos je trochu ostřejší, jak jsem neznatelně v obličejí zhubla. Ale toho si přece žádný člověk nevšimne, nemluvě o dětech. Vyjdu rychle ze šatny a rozběhnu se po schodech do sborovny, abych se sama na nikoho nemusela dívat a odpovídat každému dítěti na pozdrav. Než otevřu dveře, vrátí se mi trochu sebevědomí. Ve sborovně ještě moc učitelů není. Ti, co tu jsou, jen každý po svém mě pozdraví nebo odpoví na můj pozdrav, a znovu se vrátí ke svým novinám, poznámkovým sešitům nebo učebnicím.

Když sama sebe začnu oslovovat Barborko, vždycky vím, že se mnou není něco v pořádku. V dětství jsem se štětla, někdy si i poplakala, že mi naši dali po babičce jméno Barbora. Nejhůř jsem své jméno prožívala na začátku prosince, na svatou Barboru. Kluci na mě pokřikovali: Vopálenská bude nadělovat! Kde bych se byla nadála, že za pár let budu mít módní křestní jméno. Třeba jako Terezka, Veronika, Adéla, Lucie, Kateřina, Klára, Markéta, Karolína... Možná jednou dojde i na Aničky, Mařenky nebo dokonce na Anežky, Antonie, Aloisie a Cecílie. Vyšla i knížka o křestních jménech a hned byla rozebrána. Nastávající rodiče si prý v ní listují, aby svému dítěti dali co nejoriginálnější jméno. I můj manžel si ji opatřil a pustil se do čtení, jako by neměl nic důležitějšího na práci.

"Ty čekáš někde děťátko?" zeptala jsem se ho.

Podíval se na mě, protože není na jízlivé poznámky ode mne zvyklý, ale hned zas četl dál, a jeden z jeho dalších tlustých poznámkových sešitů se plnil sloupci jmen. A když dočetl, položil knížku za sebe na spodní okraj stěny obývacího pokoje. Teď tam bude pár týdnů ležet, než se dostane na jím vymezené správné místo. Kolikrát jsem se s manželem chytla, co kupuje knih, na které se třeba potom vůbec nepodívá, ani často nikdo z rodiny, ale nezmůže se na víc než repliku: Vždyť se tím přece živím! A proti takovým odpovědím se těžko útočí. Proč bych se s ním také hádala, stejně by nakonec řekl: Víš co? Já si přece na ně vydělám!

Zvednu hlavu, protože ve sborovně vycítím určité napětí. Přišla Vajsmillerová, zástupkyně ředitele. Také ředitel školy nahlédl do místnosti, pozdravil nás a očima přelétl, jestli jsme tu všichni, než začne vyučování.

"Soudružko zástupkyně!" otočí se ředitel mezi dveřmi. "Od deseti tady nebudu, jedu na okres... Kdybyste si potom laskavě sedla do mé kanceláře!" nikdy nezapomene, kdyby někdo volal.

Vajsmillerová jsou dvě bytosti. Stejně jako dvě bizarní části jejího jména. Kolega Pánek, matematikář a fyzikář, toto spojení vysvětluje podivuhodnými okolnostmi při zápisu jména jejích předků. Rozhodně přitom musel být farář opilý. Ne však natolik, aby si v polovině zápisu neuvědomil, že má co činit s německým příjmením. Neměl však už asi dostatek sil opravit chybu v první části, a tak se zrodila naše Vajsmillerová. Ačkoli já sama mám pocit, že ten sluha boží i v druhé části jména udělal chybu, mělo tam být přehlasované u.

Sedí-li Vajsmillerová ve sborovně, samozřejmě v čele dlouhého stolu, vždy si tu počíná jako dohled. Stejně jako my učitelé dohlížíme o přestávkách na děti, ona ve sborovně dohlíží na nás. Když přejde do ředitelovy kanceláře, kde ji ovšem ředitel nastalo nechce, jedná s námi jako úřad. Proto také ve sborovně je Vajsová a v ředitelně Millerová. Rozdělili jsme si tak funkčně její jméno, abychom si na tu schizofrenii zvykli.

Když se tuhle naši zlomyslnost po létech Vajsmillerová nějakým záhadným způsobem dozvěděla, začala se pít po důvodech. A moc ji trápilo, když se nic nedozvěděla. Navíc ji tahle záhada zastihla v těch nejhorších ženských letech, kdy se některé ženy, pokud na sebe přestanou dbát, postupně mění v jezevčiky. Křiví se jim a bobtnají nohy, a narůstají zadky, které nejen klesají dolů, ale protahují si i dozadu. Tělo se tím pádem začne naklánět dopředu a proměna v jezevčika je definitivně dokonána. Tento fyzikální zákon jsem vyzozorovala již dávno, a proto jsem šťastná, že mě kdysi napadlo vzít si k češtině ještě tělocvik. Tak je nebezpečí mé případné metamorfózy v jezevčici sníženo na minimum.

Vajsmillerová se podívá na hodinky a zvedne oči přes brýle, které stejně jako ty dalekozraké má na tkaničce od bruslařských bot. A tak si všichni, kdo máme první hodinu, vezmeme věci a jdeme učit. Po chodbách se rozléhají varovné signály, že náš sbor nastupuje, aby pozvedl výchovu a vzdělání mladé generace. Jsem ráda, že ta ranní deprese ze mě spadla, stačilo se jen podívat na sebe do zrcadla. Ale ve škole člověk nikdy neví, kdy zase dojde k nějaké nepříjemnosti. Dnes mám osmou B, kde jsem třídní. Prohlédnu si nejdříve květiny, jestli přes víkend nezaschly. Děti pochopitelně můj zájem o květináče zneužijí a začnou se bavit.

"Tak dost!" řeknu zvýšeným hlasem. "Minulý týden jsem vám něco uložila!"

Škoda, že již učím dvanáct let, abych sama na sebe nevymyslela past - nechat jim vybrat si báseň Jiřího Wolкера. Teď musím snášet Rabocha, který se dobrovolně přihlásil: Láska je žena a muž, láska je chleba a nůž, rozřízl jsem tě, milá má, krev teče mýma rukama z pecnu bílého... Ostatní kluci se chechtají, většina děvčat ještě červená. Zrovna Raboch, který snad jediný ze třídy je výrazně nadprůměrný. Už teď tak trochu osobnost mezi nevalnou inteligencí ostatních. Nikdy jsem neměla iluze o svých žácích. Brala jsem je takové, jak jsem je střízlivě viděla. Ani rodičům jsem je neidealizovala. Tak tři čtyři žáci měli šanci se v něčem výrazněji prosadit... I když co může člověk s určitostí tvrdit? Někteří géniové se prý ve škole jeví jako pitomci nebo přinejmenším nepřilíš nadaní a neukáznění žáci či studenti.

Raboch byl charakteristický svou mírně sehnutou hlavou a neustále svráštělým čelem, jako by permanentně nad něčím přemýšlel. Když zvedl hlavu, vysunula se jeho energická brada. Zapomněl-li se ráno učešat, což se mu stávalo často, připomínal Beethovena. Jednou jsem Rabochovi o té podobě řekla, a od té doby si koupil hřeben a začal se česat. Ale vždycky až

když jsem vstoupila do učebny. Měla jsem z něho někdy strach, co zase vyvede. Nemohly s ním nebýt potíže. Okamžitě vystihl každou slabost učitelů. Když se třeba Vajsmillerová zeptala, jak se lidé, co čistí kanály, dostávají pod zem, Raboch měl okamžitě odpověď: Vrtulníkem! Vajsmillerová se nedokázala ovládnout a překonat, a odvedla ho k řediteli. Byla z toho pak ve sborovně diskuse. Matematikář Pánek stručně konstatoval, že na blbou otázku, blbá odpověď! Já jsem si v duchu, v rozporu s ním myslela, že inteligentní. Raboch z toho nakonec vyšel pomalu jako vítěz. I když Vajsmillerová trvala na dvojce z mravů. Nakonec musel zasáhnout sám ředitel Rouček: Přece mu nedáme dvojku z mravů, když má od první třídy samé jednotky! Rabocha tím jen povzbudil k dalším alotrím.

Byla aspoň naděje, že odejde už v osmičce, ačkoli jsem toho vlastně litovala. Mít takového kluka ve třídě je prima. Měl zkrátka postřeh. I když jsem někdy nerozpoznala, co je z něho a co jen někde slyšel. Jednou se třeba jedna z dívek ptala, jestli budeme mít také něco o nejnovější české literatuře. Raboch pohotově zareagoval: O jaké současné české literatuře?

Zarazila jsem se, jestli mám mlčet nebo něco říct. Potom jsem si vzpomněla, že jednou přinesl do školy Skarlantův Věk slasti, jindy mladého Hájka a dokonce jsem ho přistihla, jak o přestávce předčítá hloučku spolužáků povídku Oty Pavla Pumprdentlich. Chtěla jsem mu tato fakta připomenout, ale raději jsme mlčela. Kdo ví, co by na mou poznámku řekl.

Nejvíce mě dožíral při tělocviku. Nechávala jsem je někdy na konci hodiny zahrát si na pár minut košíkovou. A když jsem měla dobrou náladu, postavila jsem se na jednu stranu. Raboch samozřejmě vždycky hrál proti mně a ihned se stahoval do obrany, ačkoli jinak neznal jiné místo než v útoku. Roztáhl proti mně ruce a začal bránit. Zůstal trčet na místě a nebyl ochoten ustoupit ani o krok. Nejrady bych mu jednu vrazila, ale ovládla jsem se, a raději někomu, třeba špatně, přihrála. Jednou se mě dost nešetrně dotkl. Už naštěstí zvonila, tak jsem se ovládla a okamžitě odešla do šatny. Měla jsem chuť ho k sobě zavolat, a jak by přišel, svléci si tričko a rozepnout podprsenku. Nebo se s ním začít klidně bavit a jen tak mimochodem ho poprosit, aby mi vzadu rozepnul knoflíčky.

Takové jsem měla nápady, i když jsem byla zbabělá třeba jen stín kteréhokoliv z nich uskutečnit. Zkrátka učitelská myšička. Raboch by si přitom určitě takovou věc nechal pro sebe. Byl natolik chytrý, aby mu došlo, že mu podobnou zvěst nebude nikdo věřit. A zároveň tak slušný, že by mě tím nechtěl kompromitovat. Mohl si tak odnést do života amarcordský zážitek, i když samozřejmě ve skromnějším vydání. Ale já většinou zůstala jen u svých nápadů, neměla jsem odvahu je realizovat. I když by byla jistota, že zůstanou bez následků. Neodvážila jsem se ani přijít do školy bez podprsenky, třebaže bych si ten přepych i po dvou dětech mohla dovolit. Prostě bych měla strach, jak se na mě Vajsmillerová podívá přes brýle, jako se podívala na Jindřišku, když k nám takhle vystrojena nebo spíš nedostrojena nastoupila do školy. I ředitel Rouček se červenal jak malý kluk, ačkoli mu bylo hodně přes čtyřicet.

Já v Roučkovi pořád viděla syna obchodníka s koloniálním zbožím z jedné vsi na Kolínsku, jak mi o něm vyprávěl manžel, který jeho otce znal z dětství. Rouček byl velmi slušný ředitel, rozhodně nebyl zlý, ale ustrašený, často předstrašený, mám-li užít slušnější výraz. Jinak by taky nemohl za existujícího establishmentu ředitelovat. Jeho nejčastější věta zněla: Jen abychom nepopudili... Když se konečně odvážil něco říct, nejdřív se podíval na

Vajsmillerovou, jak se tváří. Byla jeho lakmusovým papírkem a ještě víc kerberem, vlastně se stal ředitelem za předpokladu, že zástupkyní bude ona. Neměli přece jen odvahu ji jmenovat přímo ředitelkou. Někdy mi jí bylo dokonce upřímně líto. Děti měla odrostlé, muž od ní v pravý okamžik zdrhl. Když seděla za stolem, vypadala jako hrbáček. Člověk ji musel litovat, dokud se na něho nepodívala nebo na něj nepromluvila.

Jednou jsme ve škole cosi slavili a trochu přetáhli čas. A když tam zůstali jen poslední vytrvalci, kteří se znali jak staré boty, začali se muži hecovat, že s Vajsmillerovou není k vydržení, někdo se musí obětovat a vyspat se s ní, aby nás její boukání existenčně neohrožovalo. Navrhli losovat, Pánek dokonce doporučoval, aby do osudí byla vhozena i jména přítomných žen, což sice bylo přijato se smíchem, ale zároveň s absolutním odporem. Takže nakonec Jindřiška se zavázanýma očima jako nevinná bohyně spravedlnosti vytáhla jméno našeho hlavního tělocvikáře. I když o něm bylo známo, že je na ženské nejvíc ze všech kolegů, los osudu vzal tak vážně, že se málem v mírné opilosti rozplakal: - Dělejte si se mnou, co chcete, ale mě s ní do postele nedostanete, já nemohu, já opravdu nemohu! svíjel se jak ten cikán, kterého po přistižení při krádeži přehazovali přes plot, jak si jako trest výslovně nepřál, kterého tak ale zlí a ve skutečnosti hloupí radní nakonec potrestali a on jim okamžitě po vykonání trestu pláchl.

Ostatní žáci byli ve výběru Wolkerových básní naštěstí rozumnější, ačkoli je vnímám zpola, zachytávám jen útržky, myslím na něco jiného. Zdánlivě náš učitelský sbor vypadá velmi jednoduše. Na jedné straně opatrný ředitel a mírně řečeno zvláštní zástupkyně, třebaže ani proti ní nemohl nikdo nic konkrétního říct, jen otravovala, a na druhé straně my všichni ostatní učitelé.

Ale tak triviálně nikdy nic nevypadá. Snad jen zpočátku, kdy jsme se na nové škole dali dohromady a připadali si něčím noví a jiní. Ale po pěti šesti letech jsme se najednou všichni znali, přečetli dokonale jeden druhého, věděli, co od sebe můžeme očekávat, a co ne. Ti, co spolu něco chtěli mít, měli své lásky naštěstí dávno za sebou a přežili je. Začali jsme si už čas od času jít na nervy nebo dlouhé dny mezi námi vládla taková podivná hlučná nuda.

Bylo štěstí, že většinou na začátku roku přišel někdo nový, aby nahradil odcházející, takže na několik týdnů jsme se drželi a snažili se ukázat, tu ženy, či zase muži, všechno podle situace, jak měl kdo o koho zájem. Což je pravděpodobně všude stejné, i když ve škole trochu složitější, protože neustále na očích všetečných dětí a některých vlezlých rodičů, navíc v atmosféře nezmírající učitelské pruderie, které jsem se také nedokázala dost rychle zbavit. Nevím, proč jsem si totiž myslela, že výuka a výchova dětí je nějaké poslání. Asi že jsem podobné řeči neustále slyšela, až jsem jim sama uvěřila. V první třídě také pro mě byla paní učitelka něco božského, dívala jsem se na ni jako na zázrak, svátost oltářní, neomylnou nositelkou vědění, světla, krásy a lásky, takže jsem si již od té první třídy myslela, že nic jiného nebudu moci v životě dělat, než učit.

2

Přejdu z jednoho chodníku na druhý a jsem u hlavního vchodu do školy. Na to si pořád nemohu zvyknout, že mám do práce jen přes ulici. Vůbec nemohu mluvit o nějaké cestě do

zaměstnání, jen se proplétám na obou stranách zaparkovanými auty, ještě stále s myšlenkou u vlastních dětí. Nikdy jsem nechtěla, aby chodily do školy se mnou, raději jsem se k nim vůbec nehlásila, vždycky jsem si myslela, že taková praxe je nejlepší. Ani jsem se nevyptávala kolegyň z prvního stupně, jak se mé děti učí a chovají, pokud nepřišly samy. I tak jsem se snažila je vyslechnout jako jeden z rodičů. Donutila jsem manžela, aby chodil na rodičovské sdružení on, což považoval za jednu z mých pošetilostí, ale podřídil se. I většina kantorů mě pochopila, i když nevím, co si přitom mysleli.

Jeden z mých žáků mi úslužně otevírá dveře, na schodech už zas myslím na školní děti. Před třídou stojí Raboch a s podivným soucitem se mi dívá do tváře... Zase? Mám znovu seběhnout do šatny v tělocvičně? Ne! Musím si vsugerovat, že jde o dohodnutou hru, zvláště vidím-li teď Rabocha. Pozdraví mě a svráští obočí, jako by zase nad něčím usilovně přemýšlel.

Ve sborovně vypráví Pánek nějaký vtip, zaslechnu jen jeho děsivou ruštinu: Učonnjy malenkij, no pedant balšoj! Vejde Vajsmillerová a je po vtipech. Naštěstí se objeví ředitel Rouček a Vajsmillerová jde okamžitě do ředitelny. Už ale zvoní. O velké přestávce mám dohled na chodbě, vezmu Rabocha pod paží a procházím se s ním, všechna děcka se po nás ohlížejí. Raboch je na jedné straně rád, na druhé trochu nesvůj. Cítím, jak se někde uvnitř kroučí. Kdybych ho teď zmáčkla, možná bych se dozvěděla, proč se ráno na mě tak soucitně díval. Třeba o mně někdo pustil mezi lidi nějakou ošklivou fámu. Že mi třeba umřela matka nebo mám rakovinu. To se přece může stát. Proto se tak lidi i děti na mě dívají, a jen Raboch je zároveň schopen vyjádřit i soucit. Třeba ke mně má dobrý vztah. Já mu přece nikdy neublížila! Naopak, provede-li něco, já vlastně pořád nad ním držím ochrannou ruku. Jednou jsem dokonce na jeho ochranu musela vyrukovat s výsledky výzkumů leningradského psychologa Kona, což na Roučka a zvláště na Vajsmillerovou přece jen platí. Pánek ovšem dával najevo, že se musí ovládat, aby se nerozesmál.

Stále držím Rabocha pod paží, pustím ho a vezmu kolem ramen, a vyptávám se, co chce dělat po osmičce nebo devítce. I když vím, že chce jít na gymnázium. Zazvoní a Raboch sebou cukne, ale neodváží se mi vytrhnout. Dovedu ho pomalu ke třídě a sotva za sebou zavře dveře, slyším smích. Chtěla bych teď Rabocha vidět, jak se tváří, ale on si jistě ví rady, určité lépe než já.

Já si totiž v tomto okamžiku se sebou moc rady nevím.

U oběda děti řvou jako pomínuté, pošťuchují se ve frontě na jídlo, člověk je vlastně trochu zvládne jen při vyučování, a ještě ne vždycky. Stěny pod výdejními okénky jsou polité zaschlou polévkou. Mezi dvěma vyvěšenými jídelními lístky jsou na malbě šlápoty od tenisek, jak si kluci krátí čekání soutěží, kdo výš došlápne. Stejně tak si prý počínají i na WC. Samozřejmě ne jak kdo vysoko zvedne nohu.

Starší děti konečně došly k výdejnímu okénku, ale zastavují výdej. Pustím-li teď starší, začnou nejmladší vyhazovat od stolů, protože si nebudou mít kam sednout, nebo jen tak z plezíru. Z fronty zasyčí nespokojenost: "Já mám času dost!" otočím se tam, odkud slyším nejsilnější odpor. Přece se kvůli nim nebudu rozčilovat! I když cítím, jak ve mně stoupá napětí. Do jedné musí být všichni z jídelny. Jedna z kuchařek otráveně sklepává zbytky